

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ב, תשי"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מחיבוטיו של מתרגם

ה

לפני שלוש שנים, כשיצא לאור ספרו של דוד כהן „אשר שמעתי וסיפרתי“ ראה א"מ הַפֿֿֿמן פרסם עליו דבר הערכה, שהוא דבר שבת, וציין בו כמה דברים דקים הצריכים תיקון. למעשה, פירש שלושה משלים, ואחד מהם, מה ראה המספר לכתוב בסיפורו על ריחות סיני לאמור: „והריחות משובבים את הנפש וממלאים את הלב תשוקות וכיסופים לאבא שבשמים“ (עמ' 184). ביטוי זה, לדבריו, קרוב ודאי לאידיש, שפת המקור של האגדה. כלומר: צום טאַטצן אין הימל. אבל, לדעתו, מוטב לומר בעברית: לאבינו שבשמים („הארץ“, כ"א סיוון, תש"ז).

ובאמת, נגע המבקר בעניין דק — מה יהא על מטבע לשון קבוע ומסוים, שנעשה בו בלשון אידיש המדוברת שינוי מועט ואנו מעוניינים לקיים את חוספת הגיוון הזאת? האם עלינו לנהוג כהוראת המבקר או כמעשה המחבר במשל שלפנינו? ולפי שטענת המבקר חלה גם עליי, כעורכו של הספר, אבאר, על שום מה לא יכול היה המחבר להישמע לעצתו וראשית

אמר, כי אווירת הספר מחייבת לטבוע את המטבע הזה על דרך השינוי, שנפל בו בלשון אידיש המדוברת, הלא היא האווירה של יחס אב לבנים, המתקיים למטה ולמעלה כאחד. למטה — כשרי נחמן מברצלוב רואה סבל תחת משא ארגזו, הוא מתקרב אליו ושואל „בקול אב וכלא רחמים: בְּנִי, האם לא כבד מדי המשא אשר עליך? ומתחת הארגז בוקע ועולה קול רך וערב, קול נפלא: אל תדאג לי, אבא“, ובדרך זה נמשך שאר השיחה ביניהם (עמ' 309 — 310). ולא עוד אלא הבעל־שם־טוב עצמו הולך בקושטא להסב בליל סדר לשולחן אלמנה וילדה, ואומר: „הוֹדֵל בתי, מן השמים הסבו את דרכי שאגיע לכאן לליל הסדר ואהיה אבא ליתום הזה“ (עמ' 315); והחסידים, הבאים לפני הרבי מסלוניקא, שופכים לפניו „את נפשם כלפני אבא טוב“ (עמ' 134). למעלה — ר' לוי יצחק המלמד זכות על ישראל, טוען לפני הקדוש־ברוך־הוא: הבט נא, אבא שב שמים, כיצד חיים ובמה עוסקים בניך — היש לך, אבא שב שמים, רבים כמותם בין גויי העולם?“ (עמ' 224), והוא קורא: „מה גדול ויפה עולמך, אבא שב שמים — כלום לא מן הדין הוא כי גם בניך יהיה להם חלק —“ (עמ' 245). וכדרך הפנייה הזאת חוזרת גם בפיר' משה מקוברין: „הוי, אבא שב שמים, הב כוח לשאת ולסבול“ (עמ' 283), ובפיר' נחמן מברצלוב: „זכור נא לי, אבא שב שמים, את חסד אבותיי“ (עמ' 306). וביותר בולט הצורך של תרגום כזה כשמובא גם המטבע באידיש, כגון האשה הדוחשת: „טאטע אין הימל, הרי אתה אבי היחומים“ (עמ' 220), או שלמה־לי המדבר אל נפשו: „טאטע אין הימל,

זוי דערלעבט מען דעם הייליגן שבת, כלומר: „אבא שבשמים, כיצד זוכים ומגיעים לשבת קודש“ (עמ' 137), ובייחוד כשמובא שיר בשלוש לשונות והוא: „ניגון הרוגע כולו שופע ערגה ואהבה לאבא שבשמים: קולות חרדה נשמעים ביער / אבא קורא את ילדיו בסער — אבינו איך נבוא לפניך / ושומרים רעים שומרים שעריך“ וכו' (עמ' 196—197).

אולם הביטוי הזה: אב בשמים, אבא שבשמים, מוצדק לא בלבד בהגיגונו של הספר ואווירתו, אלב גם במסורת של ספרותנו ולשוננו בדורות האחרונים. הכחובים, המביאים את דברי יהודה אל יוסף: „אדוני שאל את עבדיו — היש לכם אב — ונאמר אל אדוני יש לנו אב זקן“ (בראשית מ"ד י"ט — כ'), פירש היהודי הקדוש מפשיסכא על דרך כך: הקדוש ברוך הוא שואל אותנו: היודעים אתם, כי יש לכם אב בשמים, ואנו משיבים לו: אנו יודעים שיש לנו אב זקן בשמים. ויהודה ליב גורדון כותב: „עוד יש אב רחום להם בשמים“ (יעלת סלע והנשר), ואברהם דב גוטלבר, בתרגום שירו של מרפוס בר כותב: „האב במרום אין / בלב לכוכבי מעל? / העמי כה לנצח / ישתה כוס הרעל? (יהי לילה)“. וממש שאלה זו שם ח"נ ביאליק בפי המלמד העני: „האני לייזר מנדל / קבצן רימה במחילה / אָעֶז פנים לכחש / בהשגחה חלילה? / האין אב בשמים? / אם בלב אין אמונה?“ (תקות עני). ובניגוד לכך ש' שלום הכותב: „בשמים אין אב / ובארץ אין רב / את ריב הנעזב“ (זה המזמור התפל המטריד).

לא ייפלא אפוא, כי בבוא שמשון מלצור לתרגם שיר
עם של מ"מ וורש בסקי, שנמצא בו הביטוי „הארצעדיקער
טאטע", כלומר אב נלבב, הוא מתרגם לאמור: „עברו ימי החג /
כל הכיס הורק / אבא בשמים" („זמר עם", עמ' 116). וזלמן
שזר כותב על המגיד כי „בקול לירי ודקוספוג צער-עולמים
התחטא לפני האב בשמים" („כוכבי בוקר", עמ' 33). ולא
עוד, אלא בבוא נ' אלתרמן לתאר ביקור בארץ סיני
יאמר: „ועמד הצבא החמוש בחדר הילדים של העם / בחדר
הילדים... במדבר / פה דילג זה השבט יחף / ופה אבא אדיר,
כמסופר / ראשונה הרכיבו על כתף", ואברהם חלפי, הבא
להביע חוויה יחידית יאמר: „איך בודד פה הלילה / אבא
שחור שמים" („שיר ברומיה").

ואחרון אחרון, ש"י עגנון המתאר מעמדם של ישראל
„שאינם משועבדים לשום שר ומושל, לא למלך אדום-ולא
למלך ישמעאל ולא לשום מלך בשר ודם, אלא עומדים בצו
של הקדוש-ברוך-הוא וקוראים אותו אבא והוא קורא אותם
בניי והם מספרים כל ימיהם בכבודה של ירושלים".